

[0354] DE SEALTER LUDEN

Yn it folgjende is bisocht om in fonologyske biskriuwing to jaen fan 'e lûden fan it Sealtersk ². It Sealtersk komt foar yn trije tongslaggen, fan noard nei súd dy fan Strukelje, dy fan Roomelse en dy fan Schädde. Foar dit oersjoch wurdt útgien fan 'e tongslach fan Roomelse. Dêr wurde as ûnderskiedende eigenskippen yn foun:

1. koart - lang;
2. iepen - sletten;
3. foar spraet - foar rounne;
4. foar - efter.

Op groun dêrfan kin de folgjende opstelling fan ienlûden makke wurde:

iepen	[a]			[a:]		
	heal iepen	[ɛ]	[œ]	[ɔ]	[ɛ:]	[œ:]
heal sletten	[ɪ]	[ø]	[o]	[ɛ:]	[ø:]	[o:]
sletten	[i]	[y]	[u]	[i:]	[y:]	[u:]
	foar spraet	foar roune	efter roune	foar spraet	foar roune	efter roune
	koart			lang		

Bûten it systeem falt de [ə], dy't yn wurdlidden sûnder klam foarkomt.

De lange ienlûden meitsje in tige `strakke' yndruk, hwat komt om't it lûd oer de hiele langte itselde bliuwt, dus gjin `forkleuring' hat. Lykwols, as efter guon lange ienlûden in [r] komt, geane dy oer yn twalûden mei [ə] as twadde lid: [eə], [oə], [iə], [yə], en [uə]. Frij seldsum en net oan regels to binen komt datselde forskynsel ek foar as net in [r] folget. Dy twalûden steane nearne yn

2 Tige tank komt ta oan Drs. T. Hoekema, hwaens opmerkingen my ta greate stipe west ha.

opposysje ta de lange ienlûden. As twalûden (delgeand) komme fierders foar:

		[ai],	[a:i],	[a:u]			
[ɛi],	[ɛu]		[œy]		[ɔi],	[ɔ:i],	[ɔu]
[ei],	[e:u]		[øy]			[o:i],	[ou]
	[iu]					[u:i]	

Hjirûnder is foar elke oposysje in minimael pear as foarbyld jown. Dêr is de stavering by folge, dy't ek yn it 'Seelter Woudebouk' brûkt is. It sifer tusken heakjes is it tal founne minimale pearen en jowt in yndruk fan 'e funksionele bilêsting fan dy oposysje.

Koart – lang

[a]	–	[a:]	(2)			
<i>an</i>		'oan'		–	<i>aan</i>	'ien'
[ɛ]	–	[ɛ:]	(2)			
<i>rädje</i>		'rêdde'		–	<i>räädje</i>	'sprekke'
[œ]	–	[œ:]	(0)			
[ɔ]	–	[ɔ:]	(3)			
<i>Okse</i>		'okse'		–	<i>Oakse</i>	'as'
[I]	–	[e:]	(5)			
<i>kittich</i>		'fluch'		–	<i>keetich</i>	'fiis'
[o]	–	[o:]	(4)			
<i>Tunne</i>		'tonne'		–	<i>Toone</i>	'tean'
[i]	–	[i:]	(5)			
<i>Line</i>		'line'; tou'		–	<i>Liene</i>	'leuning'
[y]	–	[y:]	(0)			
[u]	–	[u:]	(1)			
<i>ful</i>		'rottich'		–	<i>fuul</i>	'gâns, folle'

Iepen – sletten (mei as tuskentrimen 'heal iepen' en 'heal sletten')

[a]	–	[ɛ]	(6)				
<i>schrämme</i>		'skramme'		–	<i>schrämme</i>	'brimme'	
boppedat yn twalûden:							
				[ai]	–	[ɛi] (4)	
				<i>nai</i>		'nei, tichteby' – <i>näi</i> 'nij'	
[a:]	–	[ɛ:]	(1)				
<i>waalje</i>		'in wâl opsmite'		–	<i>wäälje</i>	'kieze'	
[a]	–	[œ]	(0)	en	[a:]	–	[œ:] (0)
[a]	–	[ɔ]	(5)				
<i>kanne</i>		'kenne'		–	<i>konne</i>	'kinne'	
[a:]	–	[ɔ:]	(3)				
<i>Flaage</i>		'flagge'		–	<i>Floage</i>	'wynfleach'	
[ɛ]	[I]		(10)				
<i>sätte</i>		'sette'		–	<i>sitte</i>	'sitte'	
[ɛ:]	–	[e:]	(4)				
<i>lääse</i>		'lizzate'		–	<i>leese</i>	'lêze'	
[œ]	–	[ø]	(0)				
[œ:]	–	[ø:]	(1)				

stöäre 'stoarje'
[ɔ] - [o] (4)
Stok 'stôk'
boppedat yn twalûden:

[ɔ:] - [o:] (11)
woak 'wekker'
[ɪ] - [i] (9)
slippe 'slûpe'
[e:] - [i:] (10)
weende 'omkeare'
[ø] - [y] (0)

[o] - [u] (9)
Bulle 'bolle'
[o:] - [u:] (7)
soor 'toar'

Foar spraet - foar roune

[ɛ] - [œ] (0)
wol yn twalûden:

[ɛ:] - [œ:] (1)
schääre 'skeare'
[ɪ] - [ø] (0)
[e:] - [ø:] (2)
leese 'lêze'
[i] - [y] (0)
[i:] - [y:] (1)
sierelk 'sierlik'

Foar - efter

[ɛ] - [ɔ] (8)
Pänne 'pinne'
boppedat yn twalûden:

[ɛ:] - [ɔ:] (7)
wääsje 'widzje'
[œ] - [ɔ] (0)
[œ:] - [ɔ:] (2)
Schöär 'skuor'
[ɪ] - [o] (10)
Midde 'midden'
[e:] - [o:] (12)
Seeke 'saek'; ding'

- *stööre* 'steure'
- *Stük* 'stik'
[ɔu] - [ou] (4)
Hauk 'hauk' (fûgel) - *Houk* 'hoeke'

- *wook* 'weak; sêft'

- *slipe* 'slypje'

- *wiende* 'opwine'

en: [ø:] - [y:] (0), de lêste ûnfolslein yn:
stööwerje 'stoureine' - *Stüüwer* 'stûr'

- *Bule* 'bûde'

- *suur* 'sûr'

[ɛi] - [œy] (3)
Bäie 'bei' - *Böie* 'buoi'

- *schöäre* 'skuorre'

- *lööse* 'losmeitsje, forlosse'

- *süürelk* 'sûrich'

- *Ponne* 'panne'

[ɛi] - [ɔi] (4)

Mäite 'mjitte' - *Moite* 'muoite'

en: [ɛu] - [ɔu] (1)

du häust 'dou sloechst' - *du haust* 'dou slachst'

- *woasje* 'tún sljocht klauwe'

- *Schoar* 'kloft'

- *Müdde* 'modder'

- *Sooke* 'wang'

[ø]	-	[o]	(0)			
[ø:]	-	[o:]	(3)			
<i>röögje</i>		'oanroere; forwege'		-	<i>roogje</i>	'jûchheije'
[i]	-	[u]	(7)			
<i>Ile</i>		'haest'		-	<i>Ule</i>	'ûle'
[i:]	-	[u:]	(5)			
<i>Iere</i>		'nôtier'		-	<i>Uure</i>	'ûre'
[y]	-	[u]	(0)	en	[y:] - [u:] (0), de lêste ûnfolslein yn:	
					<i>Süüne</i>	'soen, boete' - <i>Suun</i> 'soan'

Apart omtinken fortsjinje de twalûden [ei], [øy] en [ou], dy't opfalle troch de lytse tsjinstelling tusken de beide gearstallende eleminten, sa lyts dat hja net-Sealters gauris de yndruk fan lange ienlûden jowe. Yn it Sealtersk steane hja lykwols mei de echte lange ienlûden yn opposysje:

[e:]	-	[ei]	(9)			
<i>Heede</i>		'heide'		-	<i>Häide</i>	'hjidde'
[ø:]	-	[øy]	(0), ûnfolslein yn:			
<i>Grööte</i>		'greate'		-	<i>Gröitnis</i>	'groetnis'
[o:]	-	[ou]	(8)			
<i>pl oogje</i>		'pleagje'		-	<i>plougje</i>	'ploegje'.

1. Th. Siebs, *Geschichte der friesischen Sprache*, Grundriß der germ. Philologie I², Straßburg 1901, siden 1386 en 1387.